FAKULTETI ADMINISTRATË PUBLIKE

PROJEKT TEMA E MASTERIT

Rast studimi: Përdorimi i Gjuhës Rome dhe Integrimi Kulturor në Prizren

Kandidati:

Sejnur Veshall

Mentori:

Prof.Ass.Dr. Lavdim Terziu

Prishtinë, 2024

FALËNDERIME

Falënderoj Prof. Ass. Lavdim Terziun për ndihmën dhe mentorimin e tij gjatë gjithë procesit të zhvillimit të kësaj teme diplome.

Një falënderim i veçantë shkon për z. Fatmir Menekshe dhe z. Osman Osmani, të cilët ofruan mbështetjen e tyre përmes intervistave, duke kontribuar në kristalizimin e procesit të zyrtarizimit të gjuhës rome në Prizren.

Gjithashtu, falënderoj z. Branislav Petrovski nga organizata "Garavde Muja" në Maqedoninë e Veriut, i cili më ofroi informacione të vlefshme rreth zyrtarizimit të gjuhës rome në Shuto Orizari.

Së fundi, shpreh mirënjohjen më të thellë për familjen time, për dashurinë, mbështetjen dhe durimin e tyre të palodhur gjatë gjithë këtij udhëtimi akademik. Pa përkrahjen e tyre, kjo arritje nuk do të ishte e mundur.

ABSTRAKTI

Ky studim synon të analizojë në mënyrë gjithë përfshirese përdorimin e gjuhës rome në komunën e Prizrenit dhe ta krahasojë atë me përpjekjet për formalizimin e gjuhës rome në komunën e Shuto Orizarit në Maqedoninë e Veriut. Qëllimi i krahasimit është të vlerësojë ndikimin e politikave gjuhësore në ruajtjen e identitetit kulturor të komunitetit rom, sfidat e formalizimit dhe proceset institucionale që ndikojnë në përfshirjen e komunitetit rom në jetën publike dhe arsimore. Metodat e përdorura përfshijnë analizën e dokumenteve zyrtare dhe ligjore për të dyja bashkitë, si dhe intervista të thelluara me aktorë kryesorë të komunitetit rom dhe ekspertë në fushën e të drejtave të njeriut. Për të mbledhur të dhëna empirike, janë kryer anketa me pjesëtarët e komunitetit rom në Prizren për të marrë opinione të drejtpërdrejta mbi përdorimin dhe rëndësinë e gjuhës rome. Rezultatet kryesore të studimit do të ofrojnë një pasqyrë të ndikimit të politikave gjuhësore në ruajtjen e identitetit kulturor. dhe integrimi i komunitetit rom, do të identifikojë pengesat dhe mundësitë e zyrtarizimit të gjuhës rome në dy kontekste të ndryshme dhe do të ekzaminojë proceset institucionale që ndihmojnë apo pengojnë përfshirjen e gjuhës rome.

Gjetjet e studimit do të ndihmojnë për të kuptuar më tej mënyrat në të cilat politikat gjuhësore dhe proceset institucionale ndikojnë tek komuniti rom dhe do të ofrojnë rekomandime për përmirësimin e integrimit kulturor dhe përfaqësimit politik të komunitetit rom në Kosovë dhe rajon. Rëndësia e studimit qëndron në kontributin në zhvillimin e politikave më efektive dhe përmirësimin e kushteve për ruajtjen e gjuhëve dhe kulturave të pakicave në kontekste të ndryshme..

ABSTRACT

This study aims to analyze the use of the Romani language in the municipality of Prizren and compare it with the efforts to formalize the Romani language in the municipality of Shuto Orizari in North Macedonia. The purpose of the comparison is to assess the impact of language policies on the preservation of the cultural identity of the Roma community, the challenges of formalization, and the institutional processes that affect the inclusion of the Roma community in public and educational life. The methods used include the analysis of official and legal documents for both municipalities, as well as in-depth interviews with key actors of the Roma community and experts in the field of human rights. In order to collect empirical data, surveys were conducted with members of the Roma community in Prizren to obtain direct opinions on the use and importance of the Roma language.

The main results of the study will provide an overview of the impact of language policies on the preservation of cultural identity and the integration of the Roma community, will identify the obstacles and opportunities of the officialization of the Roma language in two different contexts, and will examine the institutional processes that help or prevent the inclusion of the Romani language.

The findings of the study will help to further understand the ways in which language policies and institutional processes affect Roma communities and will provide recommendations for improving the cultural integration and political representation of the Roma community in Kosovo and the region. The importance of the study lies in contributing to the development of more effective policies and improving the conditions for the preservation of minority languages and cultures in different contexts.

PËRMBAJTJA

ABSTRAKTI ***3***

ABSTRACT ***4***

PËRMBAJTJA ***5***

1. HYRJE ***7***

1.1 QËLLIMI 9

2. KORNIZA TEORIKE ..... *Error! Bookmark not defined.*

2.1 Instrumentet Ndërkombëtare ..... **Error! Bookmark not defined.**

2.2 Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (UDHR) ..... **Error! Bookmark not defined.**

2.3 Konventa Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike (ICCPR)..... **Error! Bookmark not defined.**

2.4. Konventa për të Drejtat e Fëmijës (CRC)..... **Error! Bookmark not defined.**

2.5. Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit Racor (CERD)..... **Error! Bookmark not defined.**

2.6. Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Gruas (CEDAW).. **Error! Bookmark not defined.**

2.7. Konventa Kornizë e Këshillit të Evropës për Mbrojtjen e Pakicave Kombëtare .... **Error! Bookmark not defined.**

2.8 Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Themelore të Njeriut dhe protokollet përkatëse ..... **Error! Bookmark not defined.**

3. KORNIZA LIGJORE E GJUHËVE NË KOSOVË ..... *Error! Bookmark not defined.*

3.1 Korniza ligjore e gjuhëve në nivel komunal..... **Error! Bookmark not defined.**

4. METODOLOGJIA ***11***

5. RASTI I PRIZRENIT ..... *Error! Bookmark not defined.*

5.1 Korniza Ligjore – Komuna e Prizrenit..... **Error! Bookmark not defined.**

6. RASTI I SHUTO SHUTO ORIZARI ..... *Error! Bookmark not defined.*

6.1 Si u arrit zyrtarizimi dhe roli i qeverisë lokale dhe qendrore..... **Error! Bookmark not defined.**

7. ANALIZA KRAHASUESE ..... *Error! Bookmark not defined.*

7.1 Dallimi mes Prizrenit dhe Shuto Orizari: ..... **Error! Bookmark not defined.**

7.2 Faktorët socio-politikë dhe kulturorë që ndikojnë në zyrtarizimit të gjuhës ..... **Error! Bookmark not defined.**

7.3 Roli i aktorëve të ndryshëm (qeveria, organizatat joqeveritare, komuniteti rom) në secilin rast .. **Error! Bookmark not defined.**

7.4 Ndikimi i zyrtarizimit në proceset demokratizuese dhe integruese të komunitetit rom ..... **Error! Bookmark not defined.**

8. REZULTATET ..... *Error! Bookmark not defined.*

8.1 Interpretimi ..... **Error! Bookmark not defined.**

8.2 Intervistat dhe Kontributi i Ekspertëve: ..... **Error! Bookmark not defined.**

8.3 Koment mbi Rëndësinë e Bashkëpunimit ..... **Error! Bookmark not defined.**

9. DISKUTIMI ..... *Error! Bookmark not defined.*

9.1 Interpretimi i Rezultateve të Krahasimit: ..... **Error! Bookmark not defined.**

9.2 Krahasimi i Rezultateve me Literaturën Ekzistuese ..... **Error! Bookmark not defined.**

9.3 Diskutimi i Ngjashmërive dhe Dallimeve të Gjetura: ..... **Error! Bookmark not defined.**

11. PËRFUNDIMET DHE REKOMANDIMET ..... *Error! Bookmark not defined.*

11.1 Rekomandimet për Praktikat e Ardhshme dhe Kërkime të Mëtejshme **Error! Bookmark not defined.**

12. Bibliografia 12

13. ANEKS .....*Error! Bookmark not defined.*

Lista e figurave:

Foto 1: Prizreni në hartën e Kosovës

Foto 2: Shuto Ozari në hartën e Maqedonisë së Veriut

Foto 3: Karta Evropiane për anëtarësimin në gjuhët rajonale ose të pakicave

Foto 4: Njoftimi i Komunës së Prizrenit për zyrtarizimin e gjuhës Rome në Facebook

Grafika 1: Përqindja e gjuhës së dytë të folur

Grafika 2: Hapat

Grafika 3: Përqindja e gjinisë

Grafika 4: Përqindja e moshës

1. HYRJE

Gjuha është thelbësore për përfshirjen. Gjuha është në qendër të veprimtarisë, shprehjes dhe identitetit njerëzor. Njohja e rëndësisë parësore që njerëzit po i kushtojnë gjuhës së tyre nxit atë lloj pjesëmarrjeje të vërtetë në zhvillim që mundëson arritjen e rezultateve të qëndrueshme. Gjuha rome është gjuha e romëve, një gjuhë e ruajtur dhe e transmetuar brez pas brezi gjatë shekujve, kryesisht në formën e të folurit. Siç dihet, gjuha e lashtë rome e ka origjinën nga gjuhët e vjetra indigjene të Indisë, të folura nga njerëzit në shtëpi. Gjatë periudhës 1700-1200 pes, arianët e lashtë zbritën nga Azia Qendrore në territorin e Pakistanit të sotëm. Ata krijuan Vedat, krijimet më të mrekullueshme të mendjes njerëzore në histori. Vedat dhe "librat" e tjerë që ata nuk i shkruanin, por i dinin përmendësh, u ndërtuan mbi një gjuhë të përbashkët, Vedike, e cila më vonë u nda në shumë dialekte. Një nga këto dialekte ishte sanskritishtja, e formuar nga njerëz shumë të ditur dhe të ditur. Arianët filluan të përhapeshin në Indi, duke mbërritur në Bihar rreth vitit 700 pes.

Kultura të reja u formuan në zona të ndryshme, duke përfshirë kulturën Magahi, një gjuhë e përdorur nga Buda rreth 500 para Krishtit. Gjuha Magahi u ndikua më pas nga sanskritishtja dhe ndikoi në formimin e gjuhëve të tjera indigjene si Pali.Gjuha rome, gjatë këtij rrugëtimi të dhimbshëm, filloi të varfërohej, duke u ndikuar nga gjuha dhe kultura e popujve që i rrethonin. Megjithatë, ajo ruajti elemente bazë nga gjuhët e Indisë së Lashtë, duke dëshmuar origjinën e saj në grupin e gjuhëve indiane të Ganges së Mesme.(Instituti i Kulturës Rome në Shqipëri, n.d.)

Gjatë shekujve, romët, të cilët fillimisht flisnin një formë të lashtë të gjuhës Kanaujhi që lulëzoi në zonën e Ganges, u përballën me pushtim dhe zhvendosje të dhunshme. Në vitin 1018, Sulltan Mahmuti i Zabulistanit pushtoi Kanauj dhe mori robër gjithë popullsinë, duke e çuar deri në Ghazni të Afganistanit. Gjatë këtij procesi, shumë nga romët u shitën si skllevër në Khorasan dhe më vonë migruan në Bizant dhe Evropë.

E njëjta gjuhë flitet në Kosovë, me disa ndryshime të vogla në disa pjesë të saj. Nga regjistrimi i vitit 1874 shihet se Prizreni kishte afër 40.000 banorë, prej të cilëve 1.778 romë2.

Ndërsa sipas regjistrimit turk të vitit 1910, Prizreni kishte 30.285 banorë, prej të cilëve 460 romë, në 92 familje3. Gjuha e tyre amtare është gjuha rome, me dialekte të ndryshme të saj që mund të gjenden në Kosovë.

Tradita e përdorimit të gjuhës rome në Prizren është e vjetër dhe daton shekuj më parë. Edhe kjo vazhdimësi e pranisë së gjuhës rome në këtë qytet ka bërë që ky komunitet të ruajë identitetin e tij. Në të njëjtën kohë, ajo ka frymëzuar aktivistët për të botuar libra dhe revista në gjuhën rome, por edhe për të hapur media elektronike dhe për të zhvilluar aktivitete të ndryshme kulturore dhe sociale.

Të dokumentuar se gjuha rome është folur tradicionalisht në komunën e Prizrenit, aktivistët e komunitetit rom janë angazhuar vazhdimisht në forcimin dhe ruajtjen e identitetit të tyre kulturor dhe gjuhësor. Përkundër progresit të vogël, deri më tani pushteti lokal në komunën e Prizrenit nuk i kanë përkrahur iniciativat e komunitetit rom, që gjuha rome të marrë statusin e gjuhës në përdorim zyrtar. Kërkesat zyrtare procedurale për qeveritë lokale nga Grupi i intelektualëve romë nga Prizreni, datojnë nga viti 2008/2009. Kërkesat zyrtare të Grupit të Intelektualëve Romë në Prizren deri më tani janë injoruar nga pushteti lokal.

Me idenë e re të aktualizimit të çështjes, ky hulumtim/interpretim synon të analizojë dhe vlersoje faktet dhe argumentet themelore se gjuha rome është folur tradicionalisht në komunën e Prizrenit, aplikimin dhe zbatimin e instrumenteve ndërkombëtare në Kosovë për përdorimin e gjuhëve, duke analizuar detajisht kornizën ligjore në nivel të vendit, kornizën ligjore në nivel të pushtetit lokal si dhe rregulloret ligjore të komunës së Prizrenit lidhur me gjuhët zyrtare. (Ahmedi, 1996)

Studimet gjuhësore, antropologjike dhe biblike kohët e fundit kanë hedhur më shumë dritë mbi origjinën si dhe historinë e popullit rom. Gjuha rome është një gjuhë indo-ariane, pjesë e familjes së gjuhëve indo-evropiane e cila fillet i ka që nga fillimi i mesjetës vetëm në diasporë, jashtë nënkontinentit Indian dhe sot është pjesë përbërëse e diversiteti gjuhësor evropian. Studimet gjuhësore dhe antropologjike vërtetojnë se lëvizjet emigruese të romëve ndodhën rreth 1500 vjet më parë (shek. VI) nga India veriperëndimore drejt Persisë dhe gadishullit Ballkanik dhe më pas në të gjithë Evropën. Gjuha rome është gjuha e romëve, një gjuhë e ruajtur dhe e transmetuar brez pas brezi gjatë shekujve, kryesisht në formën e të folurit. Gjatë Kongresit të parë të Romëve në vitin 1971, gjuha rome u njoh zyrtarisht si gjuha e romëve në Evropë. Kjo çoi në përfshirjen e tij në rregullore të ndryshme ndërkombëtare, duke përfshirë

Kartën Evropiane të Këshillit të Evropës për Gjuhët Rajonale dhe të Minoriteteve. Si rezultat i përpjekjeve të vazhdueshme të intelektualëve romë, Romani sot përfshihet në kurrikulat mësimore të disa vendeve evropiane.Kjo pa dyshim qon drejt asaj që, gjuha rome është një kujtesë e trashëgimisë së përbashkët kulturore midis komuniteteve të ndryshme rome në Evropë.

E njëjta gjuhë flitet edhe në Kosovë, me disa ndryshime të vogla në disa pjesë të saj. Për këtë arsye edhe romët e Kosovës prezantohen me të njëjtin skenar. Romët janë një nga komunitetet që tradicionalisht jetojnë në Kosovë. Besohet se ata vijnë nga India, prej nga janë larguar mes shekujve 8 dhe 10. Ata filluan të vendosen në Kosovë në mesin e shekullit XVI8. Nga regjistrimi i vitit 1874 shihet se Prizreni kishte afër 40.000 banorë, prej të cilëve 1.778 romë. Ndërsa sipas regjistrimit turk të vitit 1910, Prizreni kishte 30.285 banorë, prej të cilëve 460 romë, në 92 familje10. Gjuha e tyre amtare është gjuha rome, me dialekte të ndryshme të saj që mund të gjenden në Kosovë. Komuniteti rom është një grup vulnerabël në Kosovë, të cilit i mungon integrimi efikas në jetën arsimore, sociale, ekonomike dhe politike.(COMPASS Research & Consulting Company, 2009)

1.1 QËLLIMI

Ky studim synon të analizojë në mënyrë krahasuese përdorimin e gjuhës rome në Komunën e Prizrenit nga këndvështrimi i të drejtave të njeriut, duke vlerësuar kornizën ligjore që mbështet zyrtarizimin e saj dhe ndikimin e politikave lokale në promovimin e kësaj gjuhe në jetën publike. Një rëndësi e veçantë i kushtohet përfshirjes së komunitetit rom në proceset e vendimmarrjes dhe ndikimit të saj në demokratizimin e shoqërisë, si dhe në mbrojtjen dhe avancimin e të drejtave gjuhësore. Objektivat e këtij studimi fokusohen në analizimin e përdorimit të gjuhës rome në komunën e Prizrenit dhe krahasimin e saj me Shuto Orizarin në Maqedoninë e Veriut. Në këtë kontekst, objektivat kryesore të studimit janë:

- Të analizohet përdorimi i gjuhës rome në Prizren nga perspektiva e "të drejtave të njeriut" dhe të vlerësohet ndikimi i saj në ruajtjen e identitetit kulturor të komunitetit rom.

- Të vlerësohet kuadri ligjor në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar që mbështet zyrtarizimin e gjuhës rome në Kosovë, duke përfshirë edhe rregulloret ligjore të komunës së Prizrenit.

- Të analizohen sfidat dhe pengesat për zyrtarizimin e gjuhës rome, duke identifikuar boshllëqet institucionale dhe mbështetjen e pamjaftueshme nga autoritetet vendore.

- Të studiohet ndikimi i përdorimit dhe institucionalizimit të gjuhës rome në procesin e demokratizimit në Prizren dhe përfshirjen e komunitetit rom në vendimmarrjen politike dhe sociale.

- Të krahasohet situata e zyrtarizimit të gjuhës rome në Prizren me komunën e Shuto Orizarit, duke nxjerrë mësime dhe rekomandime për avancimin e politikave gjuhësore dhe kulturore për komunitetin rom në Kosovë.

- Të japë rekomandime për formalizimin dhe promovimin e gjuhës rome në Prizren, përmirësimin e përfaqësimit politik dhe ruajtjen e identitetit kulturor të komunitetit rom.

Pyetje Kërkimore:

1. Sa ka ndikuar përdorimi i gjuhës rome në ruajtjen e identitetit kulturor të komunitetit rom në Prizren?
2. Cilat janë pengesat kryesore qe hasen gjatë zyrtarizimit të gjuhës Rome në Komunën e Prizrenit?
3. A ka ndikuar përpjekja për formalizimin e gjuhës rome në demokratizimin e shoqërisë?

Hipoteza:

1. Përdorimi i gjuhës rome ndihmon në ruajtjen e identitetit kulturor të komunitetit rom në Prizren.
2. Mungesa e mbështetjes institucionale ka penguar zyrtarizimin e gjuhës rome në Prizren. Zyrtarizimi i gjuhës rome do të kontribuonte në përfshirjen më të madhe politike dhe sociale të komunitetit rom.Mungesa e mbështetjes institucionale ka penguar zyrtarizimin e gjuhës rome në Prizren.
3. Zyrtarizimi i gjuhës rome do të kontribuonte në përfshirjen më të madhe politike dhe sociale të komunitetit rom

4. METODOLOGJIA

Ky hulumtim do të përdorë një kombinim të analizave dokumentare dhe metodave empirike për të studiuar përdorimin e gjuhës rome në Prizren dhe krahasimin e saj me komunën e Shuto Orizarit në Maqedoninë e Veriut.

Qasja Krahasuese: Krahasimi do të përqendrohet në tri fusha kryesore:

1. **Politikat gjuhësore** – do të analizohen politikat institucionale të dy komunave në lidhje me zyrtarizimin e gjuhës rome dhe përfshirjen e saj në sistemin publik dhe arsimor.

2. **Ndikimi në komunitet** – do të shqyrtohet ndikimi që ka pasur formalizimi (ose mungesa e tij) në ruajtjen e identitetit kulturor të komunitetit rom dhe në përfshirjen e tyre sociale.

3. **Proceset institucionale** – do të krahasohen proceset vendimmarrëse dhe institucionale që kanë ndikuar në zbatimin e politikave gjuhësore në të dyja bashkitë.

Metodat Empirike: Për të përfituar mendime të drejtpërdrejta nga komuniteti rom në Prizren, do të realizohen **anketa** për të vlerësuar qëndrimet e tyre mbi përdorimin e gjuhës rome dhe rëndësinë e saj në jetën e përditshme dhe kulturore. Për më tepër, **intervista me aktorë kyç** të përfshirë në procesin e zyrtarizimit të gjuhës rome do të ofrojnë perspektiva të thelluara për pengesat dhe mundësitë.

12. Bibliografia

Agjencia e Statistikave të Kosovës. (2011). *RegjistrimI i Popullsisë, Ekonomive Familjare dhe Banesave*. Https://Ask.Rks-Gov.Net/ReKos/MoreRekos?Key=rekos-48B336F7-2085-4015-BEAF-DC0EA56C20A6.

Ahmedi, A. (1996). *Theranda-Prizreni ndër shekuj* (Vol. 1). Shtëpia botuese Orient.

Aliu, Y., Terziu, L., & Brestovci, A. (2022). Covid-19 and labour market in Kosovo. Economic Studies (Ikonomicheski Izsledvania).

antidiskriminimin dhe pjesëmarrjen e Romëve në vendimmarrjen lokale. (Maj, 2013).
Borovci, M. (2022). Enforceability of international rule of law by constitutional courts in transitional democracies. Law and Development Review.

Buja, V., & Buja, R. (2023). *Ngarendja politike: Hapërimet e para të shkencës politike*. Kolegji AAB.

Buzhala, K. (2022). Raporti për Terzimahallen. CHWB.

Civil Rights Defenders. (2018). *THE WALL OF ANTI-GYPSYISM*. https://crd.org/wp-content/uploads/2018/02/The-Wall-of-Anti-Gypsyism-%E2%80%93-Roma-in-Serbia-Eng.pdf

COMPASS Research & Consulting Company. (2009). *GJENDJA E KOMUNITETEVE ROMË, ASHKALI DHE EGJIPTAS NË KOSOVË*. www.kfos.org

Demir, G., & Ibraimi, X. (2022). Law in the tax legal system, income inequality and administration. Corporate Governance and Organizational Behavior Review.

Demir, L., & Demir, F. (2010). Lavustik/Rečnik: Romani-Maqedonisht dhe
dhe Kulturën Rome.

Durmiš, N., & Demir, L. (2012). Gramatika e Gjuhës Romë. Zagreb: Publikuar
Elshani, I. (2009). Publicistikë dhe Kritikë Letrate.

Gjuha Rome Në Prizren – Vlerë e Shtuar Apo e Injoruar? (December 2015).
https://rm.coe.int/factsheets-on-romani-culture-1-0-romani-culture-an-introduction/1680aac363

Ibraimi, X. (2022). Privatization in post-war Kosovo – Legal review. Journal of Governance and Regulation.

Instituti i Kulturës Rome në Shqipëri. (n.d.). *Romanipe - Origjina*. Retrieved November 21, 2024, from https://irca.al/sq/origins/

Këshilli i Evropës. (n.d.). Identiteti i Komunitetit Rom.

KONVENTA KUNDËR TORTURËS DHE TRAJTIMEVE A DËNIMEVE TË TJERA MIZORE, ÇNJERËZORE OSE POSHTËRUESE. (n.d.).

Kryeziu, S. (2015). Romat.
Maqedonisht-Romani. Skopje: Romski kulturni i edukativni centar “Darhija”.

Menekshe, N. (2015). 50 Vjet OJQ- Durmish Asllano.

Menekshe, N. (2019). 30 Vjet Teatri Rom i Prizrenit.

Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë. (2001). Plan Programi për Gjuhën nga Romski kulturni i edukativni centar “Darhija”.

OJQ Nevo Koncept & Bashkimi Europian. (2024). Sfidat në zyrtarizimin e gjuhës

OSBE - Organization for Security and Co-operation in Europe Mission in Kosovo. (2010). *Profilet e Komuniteteve të Kosovës*. http://www.osce.org/sq/kosovo/75451?download=true

Pajo, M., & Sallova, D. (2023). Legal framework of the identity policy of the Albanian community in Montenegro: Between the law and political reality. Access to Justice in Eastern Europe.

Pajo, M., Sallova, D., & Rrahmani, B. (2025). Equal rights for minorities and the Kosovo legal framework: A continued struggle for inclusion. Journal of Lifestyle and SDG's Review.

Praktikat më të mira për integrimin e Romëve (BPRI): Raporti rajonal mbi rome si gjuhë në përdorim zyrtar nga komuna e Prizrenit.

Rrahmani, B. (2023). The nonconformists: Culture, politics, and nationalism in Yugoslavia. Eastern Journal of European Studies.

Terziu, L., & Belegaj, B. (2023). Understanding voter behavior and election dynamics in post-war Kosovo. Journal of Liberty and International Affairs.

Terziu, L., & Buleshkaj, O. (2023). Challenges in leading educational change: Reflections from Kosovo’s higher education system. The International Journal of Educational Organization and Leadership.